

RAQAMLI SUVERENITET VA SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA XALQARO HUQUQNING KELAJAGI.

Sharipov Islomjon Ikrom o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
xalqaro huquq fakulteti 1-bosqich talabasi.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18845725>

Annotatsiya.

Mazkur maqolada raqamli suverenitet tushunchasi, uning zamonaviy xalqaro huquq tizimidagi o'рни hamda sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida xalqaro huquq normalarining transformatsiyasi tahlil qilinadi. Raqamli makonning transchegaraviy xususiyati davlat suverenitetining an'anaviy konsepsiyasiga yangi chaqiriqlarni yuzaga keltirmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar, kiberxavfsizlik, ma'lumotlarni himoya qilish va algoritmik boshqaruv kabi masalalar xalqaro huquqni qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Maqolada xalqaro hamkorlikning yangi mexanizmlari va global boshqaruv modellari istiqbollari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: raqamli suverenitet, sun'iy intellekt, xalqaro huquq, kiberxavfsizlik, ma'lumotlarni himoya qilish, global boshqaruv.

Abstract.

This article analyzes the concept of digital sovereignty, its role in the modern system of international law, and the transformation of international legal norms in the context of the rapid development of artificial intelligence technologies. The transboundary nature of the digital space poses new challenges to the traditional concept of state sovereignty. Issues such as artificial intelligence-based systems, cybersecurity, data protection, and algorithmic governance require a reconsideration of existing international legal frameworks. The article theoretically substantiates the prospects of new mechanisms of international cooperation and emerging models of global governance.

Keywords: digital sovereignty, artificial intelligence, international law, cybersecurity, data protection, global governance.

Аннотация.

В данной статье анализируется понятие цифрового суверенитета, его место в современной системе международного права, а также трансформация норм международного права в условиях стремительного развития технологий искусственного интеллекта. Трансграничный характер цифрового пространства создаёт новые вызовы традиционной концепции государственного суверенитета. Такие вопросы, как системы на основе искусственного интеллекта, кибербезопасность, защита данных и

алгоритмическое управление, требуют пересмотра существующих международно-правовых норм. В статье научно-теоретически обоснованы перспективы новых механизмов международного сотрудничества и моделей глобального управления.

Ключевые слова: цифровой суверенитет, искусственный интеллект, международное право, кибербезопасность, защита данных, глобальное управление.

XXI asrda raqamlashtirish jarayoni davlat boshqaruvi, iqtisodiyot va ijtimoiy munosabatlarning ajralmas qismiga aylandi. Internet va raqamli texnologiyalar milliy chegaralarni nisbiylashtirib, global axborot makonini shakllantirdi. Biroq bu jarayon davlat suverenitetining an'anaviy tushunchasiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda.

"Raqamli suverenitet" tushunchasi davlatning o'z raqamli infratuzilmasi, ma'lumotlari va kiber makon ustidan mustaqil nazoratini anglatadi. Shu bilan birga, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi xalqaro huquqning yangi yo'nalishlarini shakllantirish zaruratini yuzaga keltirdi. Endilikda savol shundan iboratki: sun'iy intellekt davrida xalqaro huquq qanday yo'nalishda rivojlanadi?

Asosiy qism.

Raqamli suverenitetning nazariy asoslari.

Suverenitet klassik xalqaro huquqda davlatning o'z hududi va ichki ishlariga mustaqil egaligini anglatadi. Biroq raqamli makon hududiy chegaralarga to'liq bo'ysunmaydi. Ma'lumotlar bir necha soniya ichida bir necha davlat hududidan o'tadi, serverlar boshqa mamlakatda joylashgan bo'lishi mumkin, platformalar esa global xarakterga ega.

Masalan, European Union tomonidan qabul qilingan Ma'lumotlarni himoya qilish umumiy reglamenti (GDPR) raqamli suverenitetning huquqiy ifodasiga misol bo'la oladi. U Yevropa Ittifoqi fuqarolarining shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilishni global kompaniyalar zimmasiga ham yuklaydi.

Shuningdek, United Nations doirasida kiberxavfsizlik va axborot makonida mas'uliyatli xatti-harakat tamoyillari yuzasidan muhokamalar olib borilmoqda. Bu jarayon raqamli makon ham xalqaro huquqning predmetiga aylanayotganini ko'rsatadi.

Raqamli suverenitet uch asosiy komponentdan iborat:

- 1.Ma'lumotlar ustidan nazorat;
- 2.Raqamli infratuzilmaning milliy xavfsizligi;
- 3.Texnologik mustaqillik.

Sun'iy intellekt va xalqaro huquqning transformatsiyasi

Sun'iy intellekt inson qarorlarini avtomatlashtiruvchi, o'rganish va tahlil qilish qobiliyatiga ega algoritmik tizimlarni anglatadi. SI harbiy soha, moliya, tibbiyot va davlat boshqaruvida keng qo'llanilmoqda.

Ayniqsa, avtonom qurol tizimlari masalasi xalqaro gumanitar huquq oldiga yangi savollarni qo'yimoqda. Masalan, UNESCO tomonidan 2021-yilda Sun'iy intellekt etikasi bo'yicha tavsiyalar qabul qilindi. Ushbu hujjat SI tizimlarini inson huquqlari, shaffoflik va javobgarlik tamoyillari asosida tartibga solishni nazarda tutadi.

Xalqaro huquq quyidagi yo'nalishlarda yangilanishni talab qilmoqda:

Javobgarlik masalasi: Agar sun'iy intellekt tizimi zarar yetkazsa, javobgarlik kim zimmasiga yuklanadi — dasturchimi, ishlab chiqaruvchimi yoki davlatmi?

Avtonom qurollar: Inson nazoratisiz qaror qabul qiluvchi tizimlar xalqaro gumanitar huquq normalariga mos keladimi?

Ma'lumotlar transchegaraviy oqimi: Ma'lumotlar oqimi ustidan cheklovlar erkin savdo tamoyillariga zid kelmaydimi?

Shu nuqtai nazardan, xalqaro huquq endilikda texnologik neytrallik tamoyilidan ko'ra, inson markaziy yondashuvga o'tishi zarur.

Global boshqaruv va kelajak istiqbollari.

Raqamli suverenitet va sun'iy intellekt masalalarini alohida davlatlar darajasida hal etish murakkab. Chunki raqamli makon global xarakterga ega. Shu bois xalqaro hamkorlik mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Kelajakda xalqaro huquq quyidagi yo'nalishlarda rivojlanishi mumkin:

Sun'iy intellekt bo'yicha universal konvensiya qabul qilinishi;

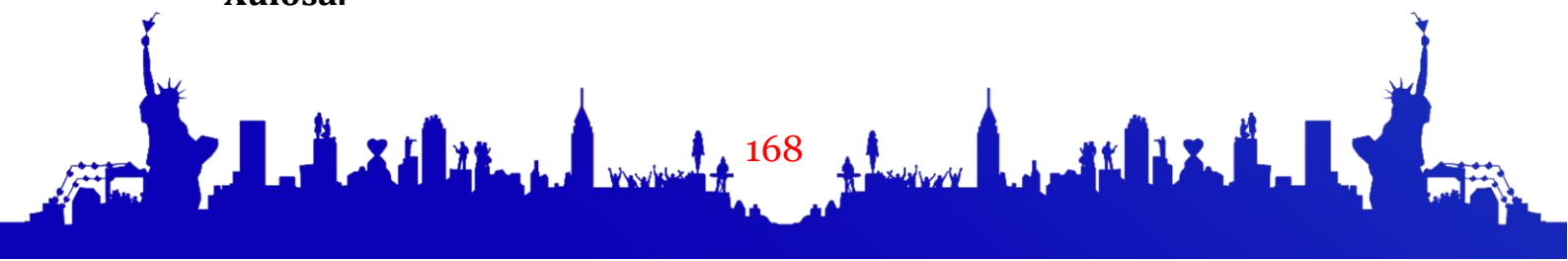
Raqamli makon uchun maxsus xalqaro sud yoki arbitraj mexanizmlarining yaratilishi;

Global texnologik kompaniyalar faoliyatini xalqaro nazorat ostiga olish.

Shuningdek, rivojlanayotgan davlatlar uchun texnologik tenglik masalasi ham dolzarbdir. Aks holda, "raqamli mustamlakachilik" xavfi yuzaga kelishi mumkin, ya'ni kuchli texnologik davlatlar zaif davlatlarning ma'lumot resurslaridan ustunlik bilan foydalanishi ehtimoli mavjud.

O'zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun raqamli suverenitet milliy xavfsizlik va iqtisodiy mustaqillik bilan chambarchas bog'liq. Milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish bilan birga, ichki innovatsion salohiyatni rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa.

Raqamli suverenitet va sun'iy intellekt davrida xalqaro huquq yangi bosqichga o'tmoqda. An'anaviy hududiy suverenitet konsepsiyasi raqamli makon sharoitida qayta talqin qilinmoqda. Sun'iy intellektning jadal rivojlanishi esa javobgarlik, xavfsizlik va inson huquqlari masalalarini yanada murakkablashtirmoqda.

Kelajakda xalqaro huquq texnologik taraqqiyotdan ortda qolmasligi uchun moslashuvchan, inklyuziv va inson huquqlariga asoslangan yondashuvni tanlashi lozim. Global hamkorlik va xalqaro institutlar faoliyatini kuchaytirish orqali raqamli makonda barqaror va adolatli tartibotni shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.United Nations. (1945). Charter of the United Nations. San Francisco: United Nations.
- 2.United Nations. (2021). Report of the Secretary-General on developments in the field of information and telecommunications in the context of international security. New York: UN.
- 3.UNESCO. (2021). Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO Publishing.
- 4.European Union. (2016). General Data Protection Regulation (GDPR). Official Journal of the European Union.
- 5.Council of Europe. (2001). Convention on Cybercrime (Budapest Convention). Budapest.
- 6.Floridi, Luciano. (2014). The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality. Oxford University Press.
- 7.Schmitt, Michael N.. (2017). Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. Cambridge University Press.

